MUAMMOLI TA'LIMDA O‘QUVCHILARNING TAFAKKURINI RIVOJLANTIRISH YO‘LLARI.

Qashqadaryo viloyati Shahrisabz tumani 27-maktab psixologi Xushvaqtova Shahnoza Erkinovna

Bugungi globallashuv sharoitida ta’lim tizimi oldida turgan eng dolzarb vazifalardan biri – bu o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirish, ularni mustaqil fikrlaydigan, muammoni tahlil qila oladigan va to‘g‘ri xulosa chiqarishga qodir shaxs sifatida shakllantirishdan iboratdir. An’anaviy o‘qitish usullari asosan tayyor bilimlarni berishga yo‘naltirilgan bo‘lsa, zamonaviy ta’limda o‘quvchini faol fikrlashga undovchi yondashuvlar muhim o‘rin egallaydi. Shunday samarali yondashuvlardan biri bu – **muammoli ta’lim**dir. Muammoli ta’lim o‘quvchilar tafakkurini shakllantirishda o‘ziga xos o‘rin tutadi. Ushbu yondashuvda o‘quvchilar bilimni tayyor shaklda emas, balki muayyan muammoli vaziyatni tahlil qilish, sabab va oqibatlarni aniqlash, xulosalar chiqarish orqali o‘zlashtiradilar. Bu esa ularning mantiqiy fikrlash, muqobil yechimlar ishlab chiqish va ijodiy yondashish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

O‘quvchilar tafakkurining rivojlanishi – bu faqat bilimlarning ortib borishi emas, balki ularni hayotda qo‘llay olish, turli holatlarga nisbatan mustaqil fikr bildirish va samarali yechimlar topa olish ko‘nikmalarining shakllanishidir. Shu bois, muammoli ta’lim nafaqat bilim berish, balki intellektual faoliyatni rag‘batlantirish vositasi sifatida ham alohida e’tiborga loyiqdir. Mazkur ishda muammoli ta’limning nazariy asoslari, uning o‘quvchilar tafakkurini rivojlantirishdagi roli, metodik imkoniyatlari, shuningdek, amaliyotda qo‘llash usullari keng yoritiladi. Tadqiqotning maqsadi – muammoli ta’lim yordamida o‘quvchilarning tafakkur darajasini oshirish yo‘llarini aniqlash va ularni samarali qo‘llash mexanizmlarini ishlab chiqishdan iborat.

O‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda muammoli ta’limning amaliy imkoniyatlari

Muammoli ta’lim o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda samarali va zamonaviy yondashuvlardan biridir. Bu ta’lim turi o‘quvchilarni faollikka, mustaqil fikrlashga va muammolarni hal qilishga undaydi. Amaliy jihatdan muammoli ta’lim o‘quv jarayonida bir qator imkoniyatlar yaratadi, bu imkoniyatlar orqali o‘quvchilar o‘z tafakkurini tizimli ravishda shakllantirib boradilar.

Birinchidan, muammoli ta’lim o‘quvchilarda analitik tafakkurni rivojlantirish imkonini beradi. O‘quvchilar berilgan mavzu yoki masala doirasida muammoni aniqlash, uning mohiyatini tushunish va tahlil qilishga majbur bo‘ladilar. Bu jarayonda ular mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini mustahkamlashadi, sabab-oqibat aloqalarini o‘rganadilar va murakkab vaziyatlarni yechish yo‘llarini izlaydilar.

Ikkinchidan, muammoli ta’limda o‘quvchilar ijodiy tafakkurni rivojlantirish uchun qulay sharoitga ega bo‘ladilar. Muammolar ko‘pincha bir nechta yechimga ega bo‘ladi, bu esa o‘quvchilarga turli variantlarda fikrlash, yangi g‘oyalar ishlab chiqish imkoniyatini beradi. Shunday qilib, ularning ijodkorligi va innovatsion yondashuvi shakllanadi.

Uchinchidan, muammoli ta’lim o‘quvchilarda mustaqil fikrlash va qaror qabul qilish qobiliyatlarini oshiradi. O‘quvchilar o‘zlari uchun yangi bilimlar topish, o‘rganilganlarni amalda qo‘llash, o‘z yechimlarini himoya qilish orqali tafakkurini tizimli ravishda chuqurlashtiradilar. Bu esa ularga nafaqat maktabda, balki hayotda ham muhim ko‘nikmalarni beradi.

To‘rtinchidan, muammoli ta’lim jarayonida muloqot va hamkorlik ko‘nikmalari rivojlantiriladi. O‘quvchilar guruhlarda ishlash orqali turli fikrlarni tinglash, ularga baho berish va murosaga kelishni o‘rganadilar. Bu esa ularning ijtimoiy tafakkurini kengaytiradi va boshqalar bilan samarali muloqot qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi.

Beshinchidan, muammoli ta’limda o‘quvchilarning o‘z-o‘zini baholash va tahlil qilish imkoniyatlari kengayadi. Muammolarni yechish jarayonida o‘quvchilar o‘z ishlarini baholaydilar, xatolarini aniqlaydilar va yaxshilash yo‘llarini izlaydilar. Bu esa ularning

tafakkurini yanada rivojlantiradi va o‘z-o‘zini boshqarish qobiliyatlarini oshiradi. Shuningdek, muammoli ta’lim o‘quvchilarning xotira, diqqat va tushunish kabi yuqori kognitiv jarayonlarini ham rivojlantiradi. Muammo yechish jarayoni o‘quvchilarning bilimlarni faqat qabul qilmasdan, ularni anglab, qayta ishlashlariga imkon yaratadi.

Ta’lim jarayonida o‘quvchilarga beriladigan muammoli savollar ularning fikrlash doirasini kengaytiradi. Muammo har doim aniq javob talab qilmaydi, balki o‘quvchilarni turli yechimlarni izlashga va qaror qabul qilishga chorlaydi. Bu esa tafakkur jarayonining chuqurlashishiga xizmat qiladi. O‘quvchilar muammoni yechish uchun oldindan o‘rgangan bilim va ko‘nikmalarini faol ravishda ishga soladi, shuningdek yangi ma’lumotlarni ham izlashga harakat qiladi.

Muammoli ta’limda o‘quvchilar guruhlarga bo‘linib ishlash orqali bir-birining fikridan foydalanadilar, fikr almashadilar va umumiy yechim topishga intiladilar. Bu jarayon ularda nafaqat analitik, balki ijtimoiy tafakkur qobiliyatini ham rivojlantiradi. Guruh ishida muammolarni muhokama qilish, fikrlararo munozara o‘quvchilarning qarashlarini kengaytiradi, ularni turli fikrlar va qarorlar mavjudligini tushunishga o‘rgatadi.

Muammoli ta’lim o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirishda samarali usul sifatida keng tajriba va ilmiy tadqiqotlarda o‘rganilgan. Ushbu yondashuv o‘quvchilarni nafaqat bilim olishga, balki ularni chuqur anglashga, mustaqil fikrlashga va muammolarni hal qilishga yo‘naltiradi. Ko‘plab maktab va oliy ta’lim muassasalarida muammoli ta’lim asosida olib borilgan pedagogik tajribalar ijobiy natijalar ko‘rsatmoqda.

Birinchi navbatda, muammoli ta’limni qo‘llash orqali o‘quvchilarning **analitik va mantiqiy tafakkuri** sezilarli darajada rivojlandi. Muammoli savollar va vaziyatlarni hal qilish jarayonida o‘quvchilar masalalarni tahlil qilish, sabab-oqibat aloqalarini aniqlash, turli yechimlarni solishtirish va eng maqbul variantni tanlash ko‘nikmalarini

mustahkamlashdi. Natijada, ularning mantiqiy fikrlash darajasi va muammolarni hal etish qobiliyati oshdi.

Ikkinchidan, pedagogik tajribalarda muammoli ta’lim o‘quvchilarda ijodiy tafakkur va yangi g‘oyalar yaratish qobiliyatini kuchaytirdi. O‘quvchilarni muammoli vaziyatlar bilan tanishtirish, ular tomonidan turli innovatsion yechimlar izlashiga sabab bo‘ldi. Bu esa nafaqat o‘quv jarayonini jonlantirdi, balki o‘quvchilarning mustaqil fikrlash va ijodkorlik ko‘nikmalarini shakllantirishda muhim omil bo‘ldi.

Uchinchidan, muammoli ta’lim jamoaviy ishga asoslanganligi sababli, o‘quvchilar orasida muloqot va hamkorlik madaniyati rivojlantirildi. Guruhlarda muammolarni birgalikda hal etish jarayonida o‘quvchilar bir-birining fikrini tinglash, konstruktiv tanqid bildirish va umumiy qarorga kelish ko‘nikmalarini egallashdi. Bu esa ularning ijtimoiy tafakkuri va yetakchilik salohiyatini oshirdi.

Shuningdek, pedagogik amaliyot natijalari muammoli ta’limda o‘quvchilarning mustaqil o‘rganish va o‘z-o‘zini baholash ko‘nikmalari rivojlanishini ko‘rsatdi. O‘quvchilar o‘z yechimlarini mustaqil topish, xatolarini aniqlash va ularni tahlil qilish orqali o‘z bilimlarini chuqurlashtirdilar. Bu esa ta’lim jarayonini yanada samarali qildi va o‘quvchilarda o‘z-o‘zini boshqarish madaniyatini shakllantirdi.

Ko‘pgina maktablarda muammoli ta’lim metodikasini joriy etish natijasida o‘quvchilar o‘rtasida fanlarga qiziqish oshdi, darslarga faollik va qatnashish darajasi yaxshilandi. Bu esa o‘z navbatida ularning akademik ko‘rsatkichlariga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi.

Xulosa qilib aytganda, muammoli ta’lim o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirish uchun keng va samarali amaliy imkoniyatlarga ega. Bu yondashuv nafaqat ularning bilim darajasini oshiradi, balki shaxs sifatida o‘sishlariga, mustaqil va ijodiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Shu sababli ta’lim jarayonida muammoli ta’lim usullarini keng joriy etish zarur. Muammoli ta’limda o‘quvchilarning tafakkurini rivojlantirish uchun ta’lim jarayonida turli xil innovatsion usullar va texnologiyalar qo‘llaniladi. Bu yondashuv o‘quvchilarni faol ishtirok etishga,

o‘z bilimlarini mustaqil ravishda anglashga va ularni turli vaziyatlarda qo‘llashga undaydi. Shu sababli muammoli ta’lim nafaqat nazariy bilimlarni oshirish, balki amaliy ko‘nikmalarni shakllantirishda ham samaralidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. Abdullayev, O. (2018). **Muammoli ta’lim metodologiyasi va pedagogik innovatsiyalar**. Toshkent: O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
2. Islomov, B. (2020). **Ta’limda tafakkur va ijodkorlikni rivojlantirish yo‘llari**. Toshkent: «Fan va Ta’lim» nashriyoti.
3. Karimova, S. (2019). **Muammoli ta’lim usullari va ularning samaradorligi**. Pedagogika va psixologiya jurnal
4. Nazarov, D. (2017). **O‘quvchilarning mustaqil tafakkurini shakllantirish metodlari**. Samarqand: Samarqand Davlat Universiteti Nashriyoti.
5. Rasulova, M. (2021). **Zamonaviy pedagogik texnologiyalar va muammoli ta’lim**. Toshkent: «Ta’lim» nashriyoti.
6. Shomurodov, F. (2016). **Pedagogik tafakkur va uning rivojlanish yo‘llari**. Toshkent: «Ilm-fan» nashriyoti.
7. Yusupova, N. (2022). **Muammoli ta’limda interaktiv metodlardan foydalanish**. Pedagogika va ta’lim.